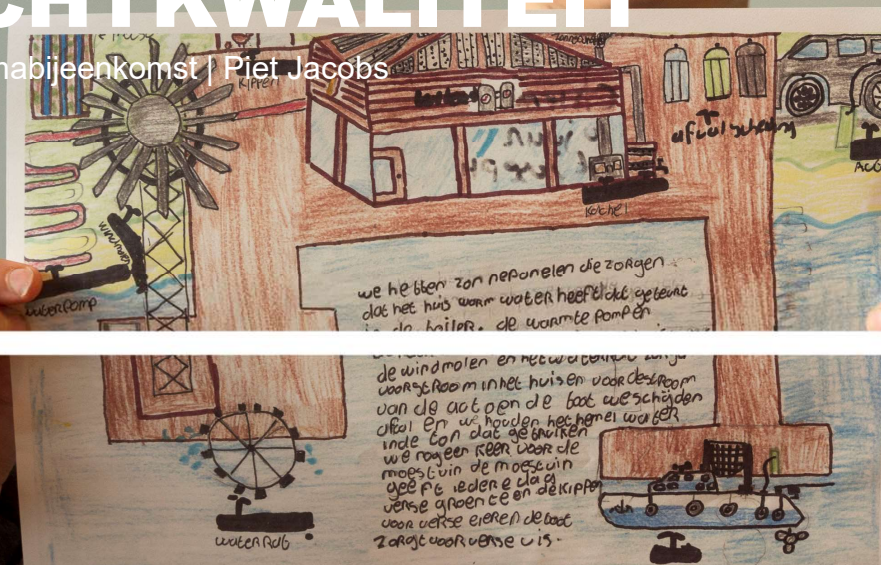

› GEZONDE GASLOZE WONING - LUCHTKWALITEIT

PB3R themabijeenkomst | Piet Jacobs

TNO innovation
for life

LUCHTKWALITEIT

- › Luchtkwaliteit slaapkamers
- › Welke verontreiniging heeft het meeste effect op gezondheid?
- › Koken op gas en recirculatie?
- › Fijnstof door bakken en braden
- › Kookafzuiging in NeroZero woning
- › Luchtkwaliteit in 749 Nederlandse woningen
- › Simulatie effect van filtering en kookafzuiging
- › Tips
- › Afzuigkap in huurwoning
- › RenoDouche

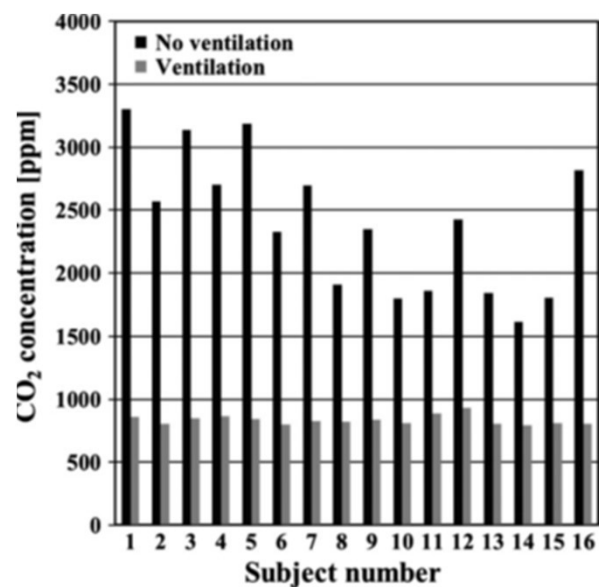
Filmpjes uit Gezond gasloos voor consumenten

www.gezondebinnenlucht.nl

STROM-TEJSEN 2015: ONDERZOEK NAAR SLAAPKWALITEIT MET 20 DEENSE STUDENTEN

Philips Actiwatch 2

Onvoldoende ventilatie slaapkamers, slaapverstoring en tot 3% productiviteitsverlies volgende dag

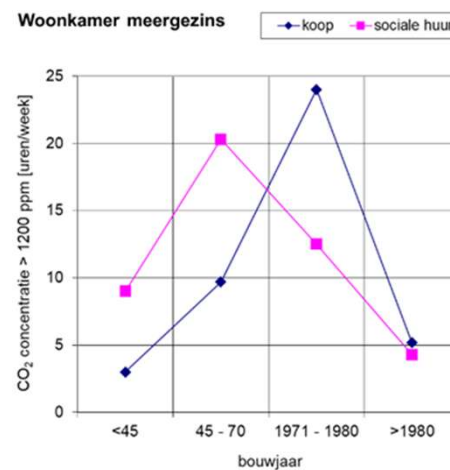
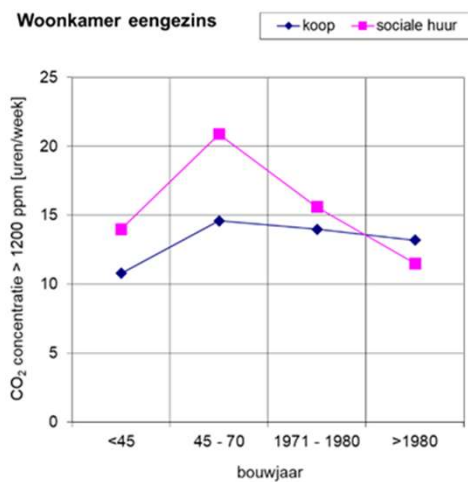
KOOLDIOXIDE – CO₂

- › Marker voor de luchtkwaliteit ten gevolge van door de mens geproduceerde verontreinigingen
- › Gezondheidsraad (1984): bovengrens CO₂ concentratie 1200 ppm, hogere concentraties duiden op onvoldoende luchtverversing
- › Gezondheidsraad advies uit 2010: CO₂ is slechts beperkt bruikbaar als maat voor de binnenluchtkwaliteit, maar is wel een goede indicator voor luchtverversing

ENQUÊTE BEWONERSGEDRAG

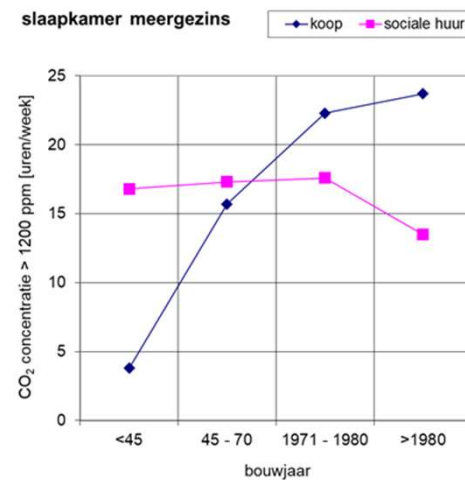
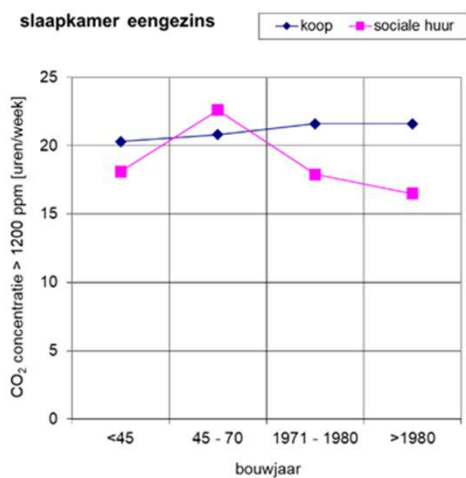
- › Wie heeft thuis natuurlijke toevoer (ventilatie-roosters) en mechanische afvoer?
- › Wie sluit er voor het slapen gaan de roosters in de woonkamer en opent deze in de slaapkamer?

OVERSCHRIJDINGSUREN BOVEN 1200 PPM CO2 WOONKAMER

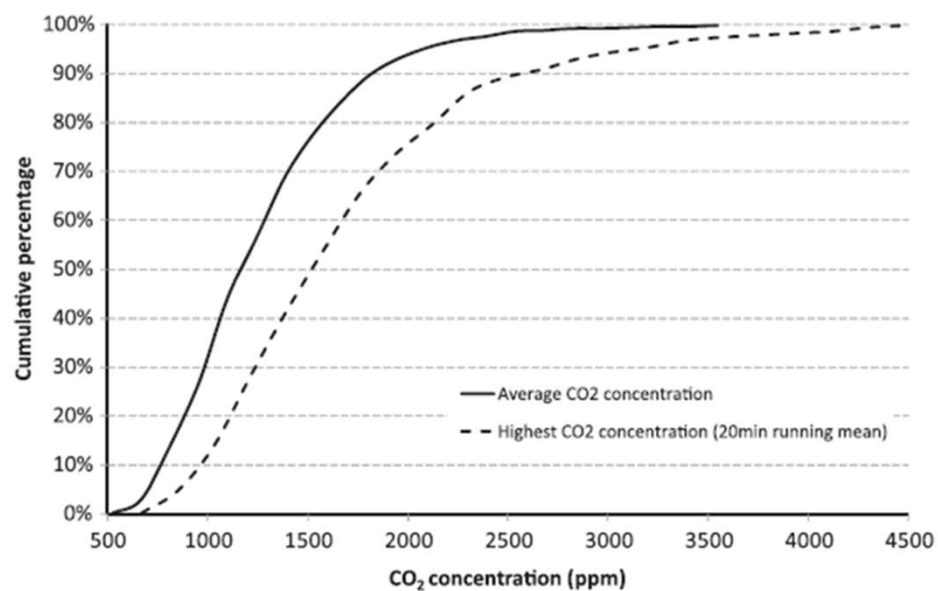
Bron: 1000 woningen, Dongen en Vos, 2007

OVERSCHRIJDINGSUREN BOVEN 1200 PPM CO2 SLAAPKAMER

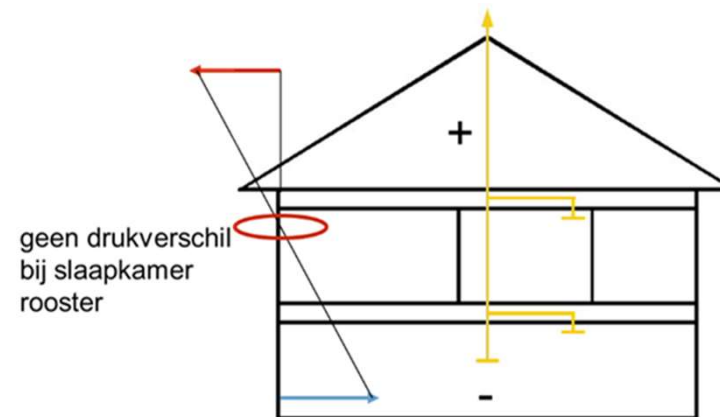
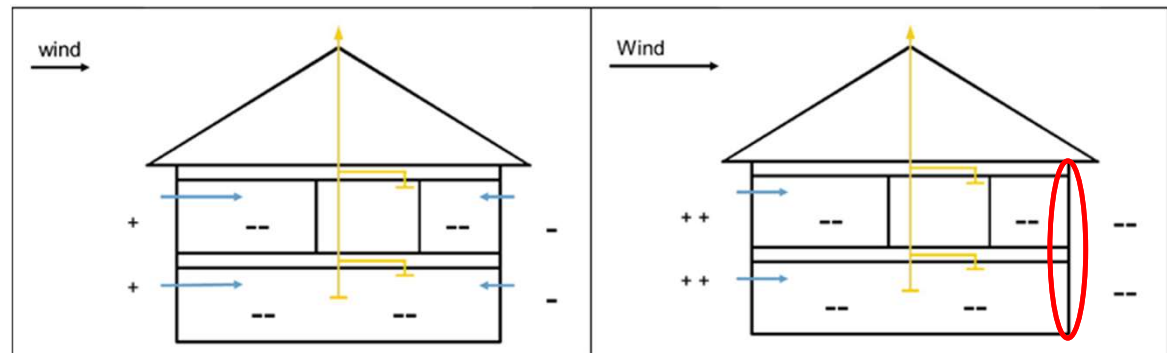
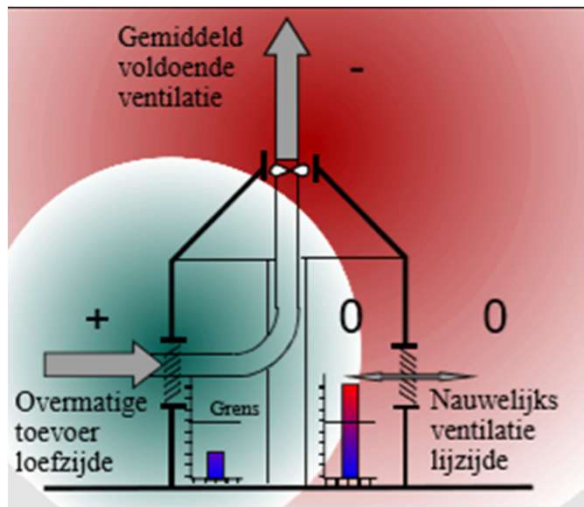
Bron: Dongen en Vos, 2007

GEMIDDELTE CO₂ CONCENTRATIE TUSSEN 21.00 EN 7.00 UUR IN 500 DEENSE KINDERKAMERS

(Beko, 2010)

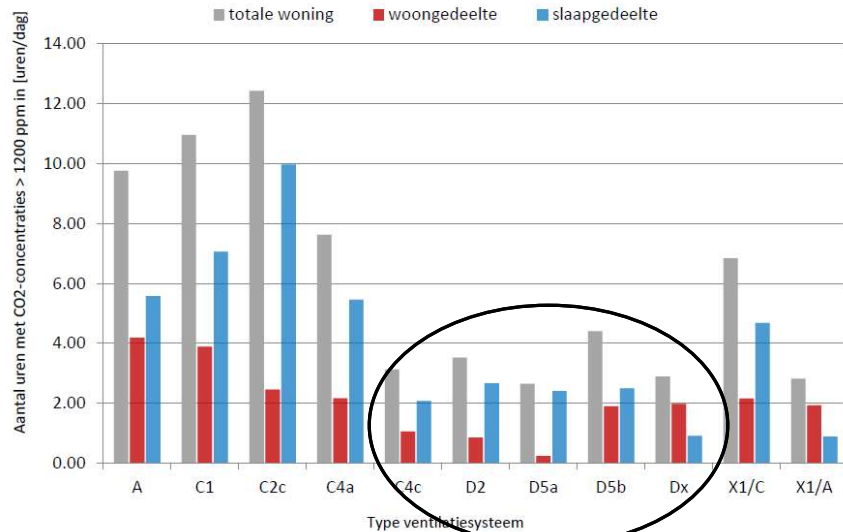
LOEF- LIJZIJDE PROBLEEM MET SYSTEEM C

's nachts roosters in woonkamer sluiten

MONICAIR

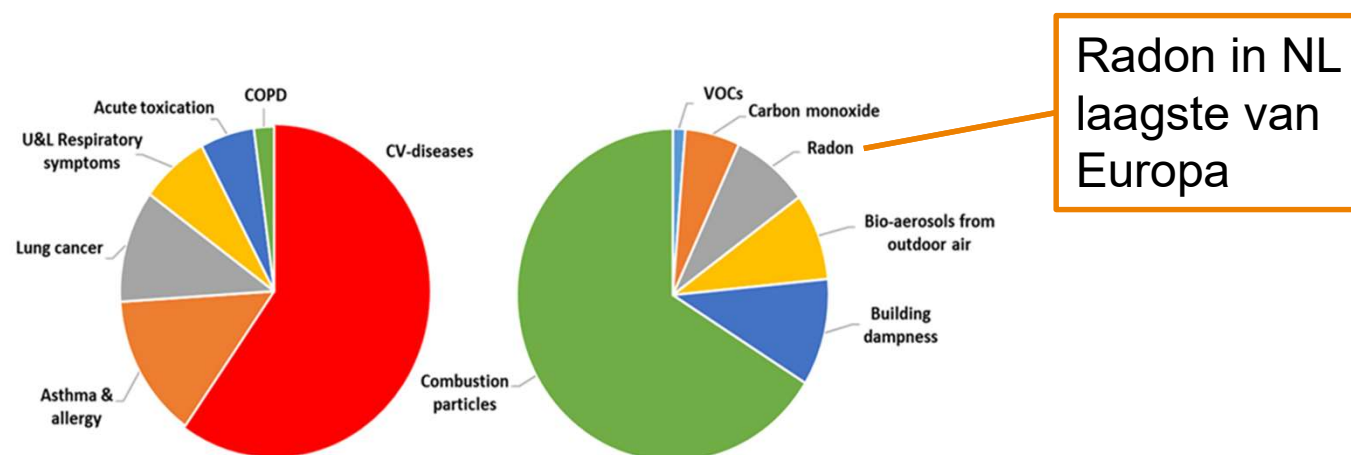
Duur v.d. CO₂-overschrijding in uren/dag (gemiddelden per vent.system)

→ in elke verblijfsruimte een mechanische component, toe – of afvoer

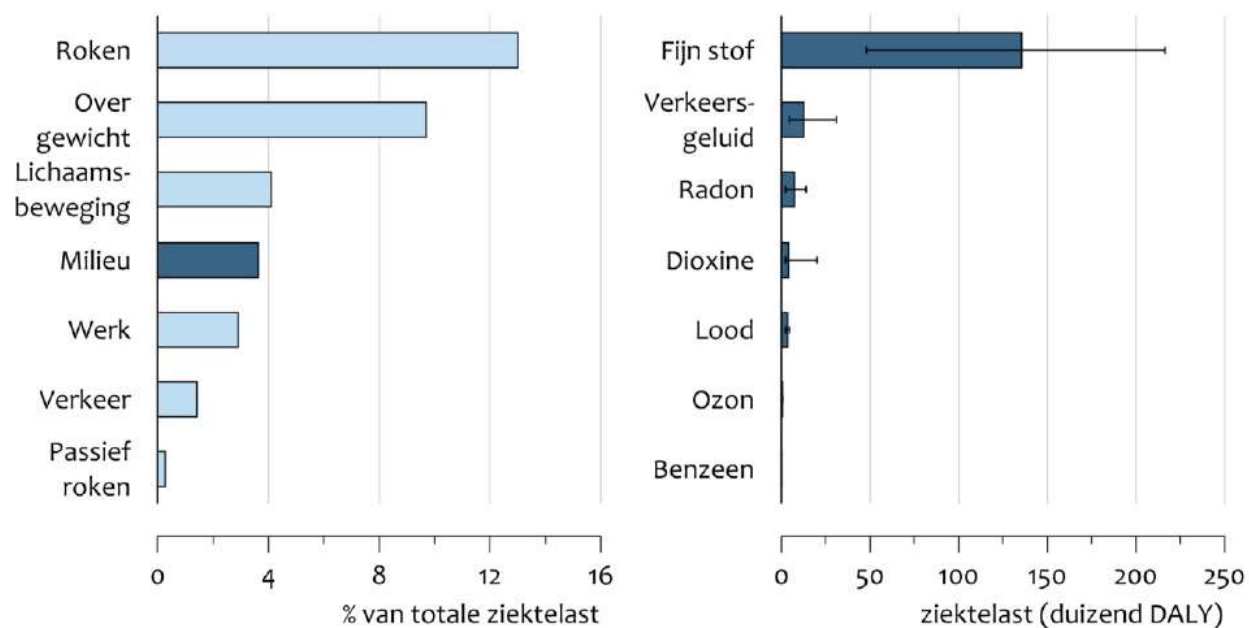
Systeem type	Deel v.d. woning dat wordt bediend	Ventilatievoorzieningen			Controls			
		Afvoer	Toevoer	WTW	Afvoer	Toevoer		
Type A	A	Hele woning	Natuurlijke afvoer vanuit natte ruimtes	Natuurlijke toevoer-roosters verblijfsruimtes	Nee	Geen	Handbediend	
	Type C	C.1	Hele woning	Mechanische afvoer vanuit natte ruimtes	Natuurlijke toevoer-roosters verblijfsruimtes	Nee	3-standen schakelaar	Handbediend
		C.2c	Hele woning	Mechanische afvoer vanuit natte ruimtes	Drukgergelde natuurlijke toevoer verblijfsruimtes	Nee	3-standen schakelaar	Handbediend
		C.4a	Hele woning	Mechanische afvoer vanuit natte ruimtes	Drukgergelde natuurlijke toevoer verblijfsruimtes	Nee	CO ₂ -sensor woonkamer	Handbediend
C.4c		Hele woning	Mechanische afvoer vanuit alle ruimtes	Drukgergelde natuurlijke toevoer verblijfsruimtes	Nee	CO ₂ & RV regeling alle ruimtes	Handbediend	
Type D	D.2	Hele woning	Mechanische afvoer vanuit natte ruimtes	Mechanische toevoer verblijfsruimtes	Ja	3-standen schakelaar		
	D.5a	Hele woning	Mechanische afvoer vanuit natte ruimtes	Mechanische toevoer verblijfsruimtes	Ja	3-standen schakelaar icm met CO ₂ -sturing (2 zone meting)		
	D.5b	Hele woning	Mechanische afvoer vanuit alle ruimtes	Mechanische toevoer verblijfsruimtes	Ja	CO ₂ en RV -gestuurde regeling ventilatiedebiet		
	D.x	Hele woning	Mechanische afvoer vanuit alle ruimtes	Mechanische toevoer verblijfsruimtes	Ja	CO ₂ en RV gestuurde regeling ventilatiedebiet		
	Hybride	Woongedeelte: D		Mechanische afvoer vanuit woonkamer	Mechanische toevoer verblijfsruimtes	Ja	CO ₂ en RV -gestuurde regeling ventilatiedebiet	
Slaapgedeelte: C.2c			Mechanische afvoer vanuit natte ruimtes	Drukgergelde natuurlijke toevoer slaapkamers	Nee	3-standen schakelaar	Handbediend	
Woongedeelte: D			Mech. extraction in hab.rooms	Mechanische toevoer verblijfsruimtes	Ja	CO ₂ en RV -gestuurde regeling ventilatiedebiet		
Slaapgedeelte: A			Natuurlijke afvoer vanuit natte ruimtes	Drukgergelde natuurlijke toevoer slaapkamers	Nee	Geen	Handbediend	

GEZONDHEIDSEFFECTEN BINNENMILIEU

IAIAQ, Jantunen, 2011: naar schatting 2/3 van de binnenmilieu gerelateerde ziektelast wordt veroorzaakt door **fijnstof**, wat het best wordt gerepresenteerd door PM2.5, **vocht en schimmel** veroorzaakt 11% van de ziektelast

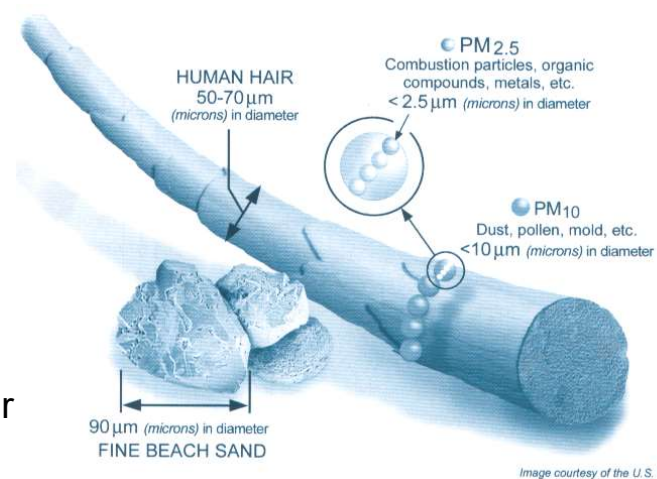
ZIEKTELAST IN NEDERLAND (2010)

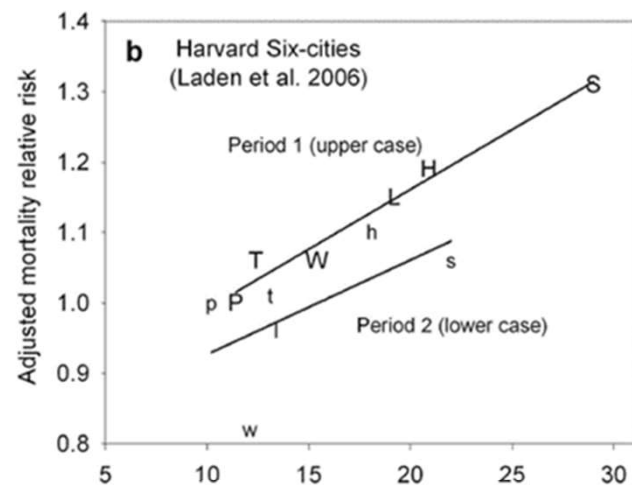
Bron: Hanninnen & Knol 2011

FIJN STOF: ROMMEL IN DE LUCHT

- PM₁₀: massa van deeltjes < 10 µm (in µg/m³)
- PM_{2.5}: massa van deeltjes < 2.5 µm (in µg/m³)
- EC/roet: massa van roetdeeltjes (in µg/m³)
- Ultrafijn stof / particle number concentration (PNC) (in aantallen deeltjes / cm³)

EFFECT VAN PM_{2,5} OP MORTALITEIT (LANGE TERMIJN)

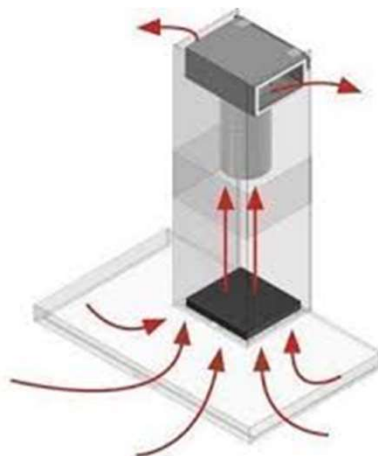

WHO
advieswaarde

EU grenswaarde

RECIRCULATIEKAPPEN

- › In Nederland wordt momenteel 50% van verkochte afzuigkappen in recirculatie uitvoering verkocht

FILMPJE KOKEN OP GAS

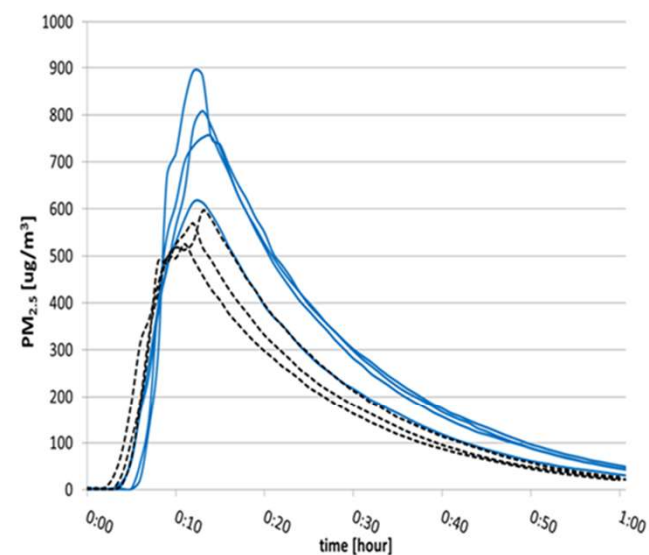
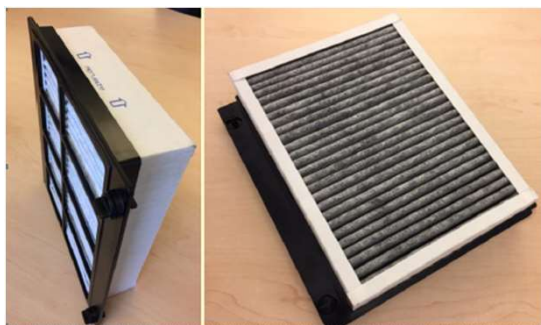
Ultrafijnstof
stikstofdioxide

Voordelen koken met een stekker:
<https://vimeo.com/359258801>

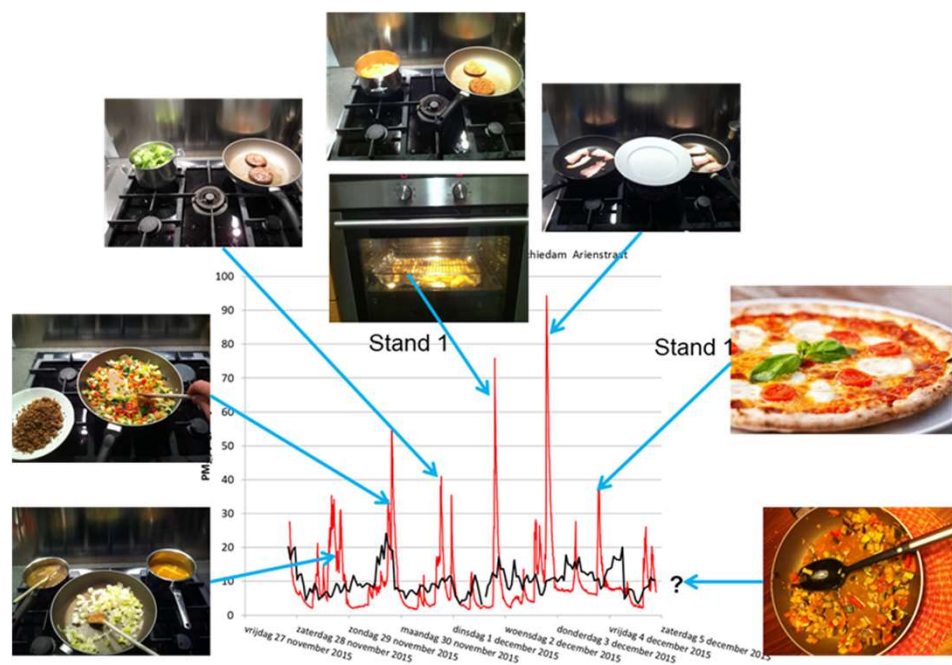
30% PM2.5 REDUCTIE MET RECIRCULATIEKAP

- › Huidige recirculatiekappen op basis van kool filter vangen nauwelijks fijnstof af
- › ATAG & TNO zijn samen een gecombineerd kool- en deeltjesfilter voor **elektrisch koken** aan het ontwikkelen

Blauwe lijn geen afzuigkap,
stippellijn recirculatiekap

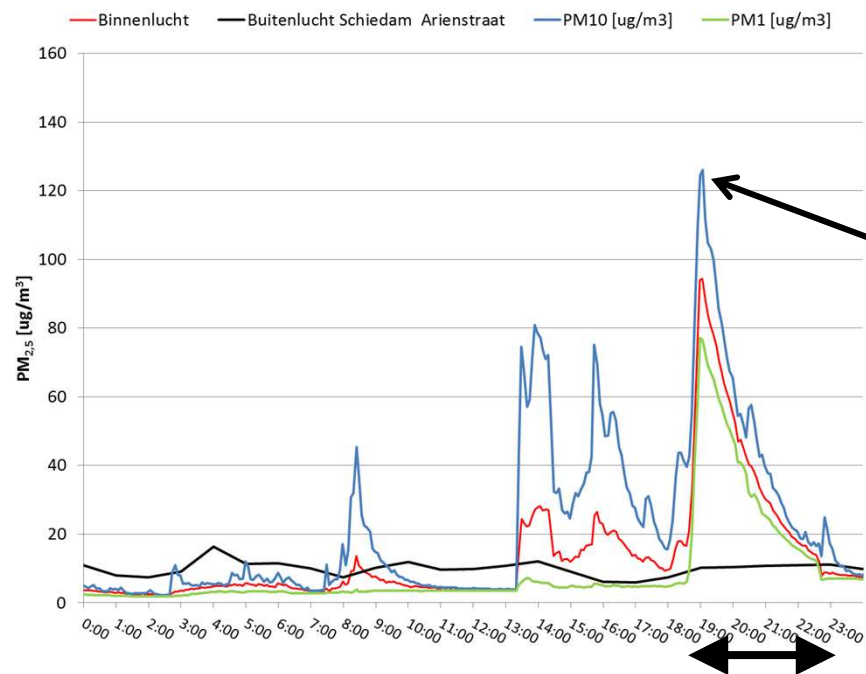
WAT ZIJN DE BINNENBRONNEN VAN FIJNSTOF?

Maximum concentraties

Koken	2000 µg/m ³
Haarlak	140 µg/m ³
Deodorant spray	350 µg/m ³
Vuurwerk in de buitenlucht	75 µg/m ³
Kaarsen	40 µg/m ³
Spelende kinderen	35 µg/m ³
Terugslag van rook uit een kachel	35 µg/m ³
Vuurkorf in de achtertuin	50 µg/m ³

LUCHTDICHTE WONING & OPEN KEUKEN

4 uur !

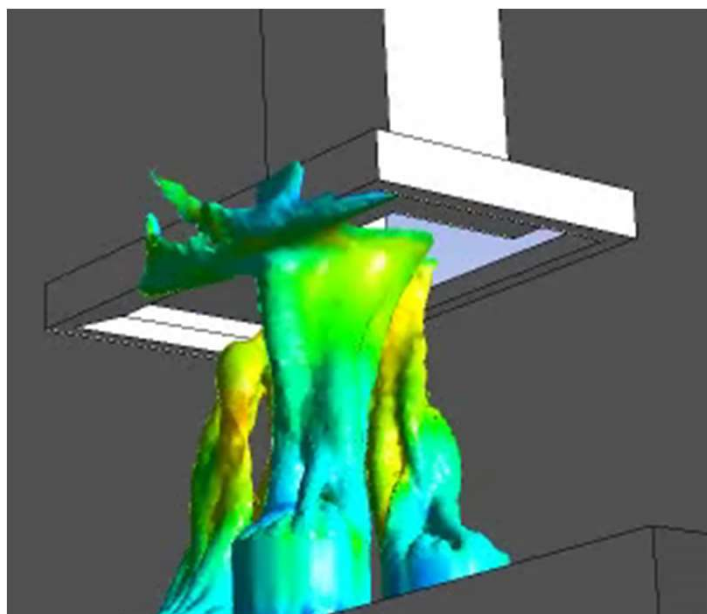
TKI VENTKOOK

ATAG
we love to cook

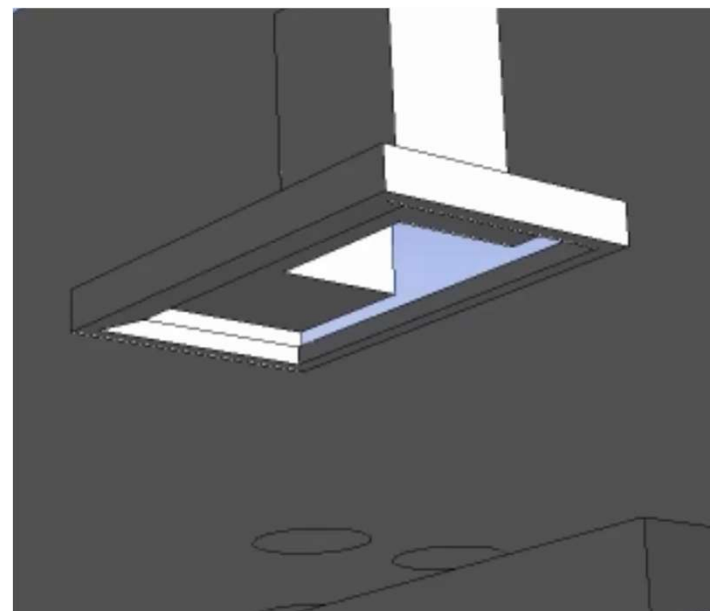
bribuskeukens

KOPPEN
bouwexperts

TNO

Bouwbesluit keuken 75 m³/h

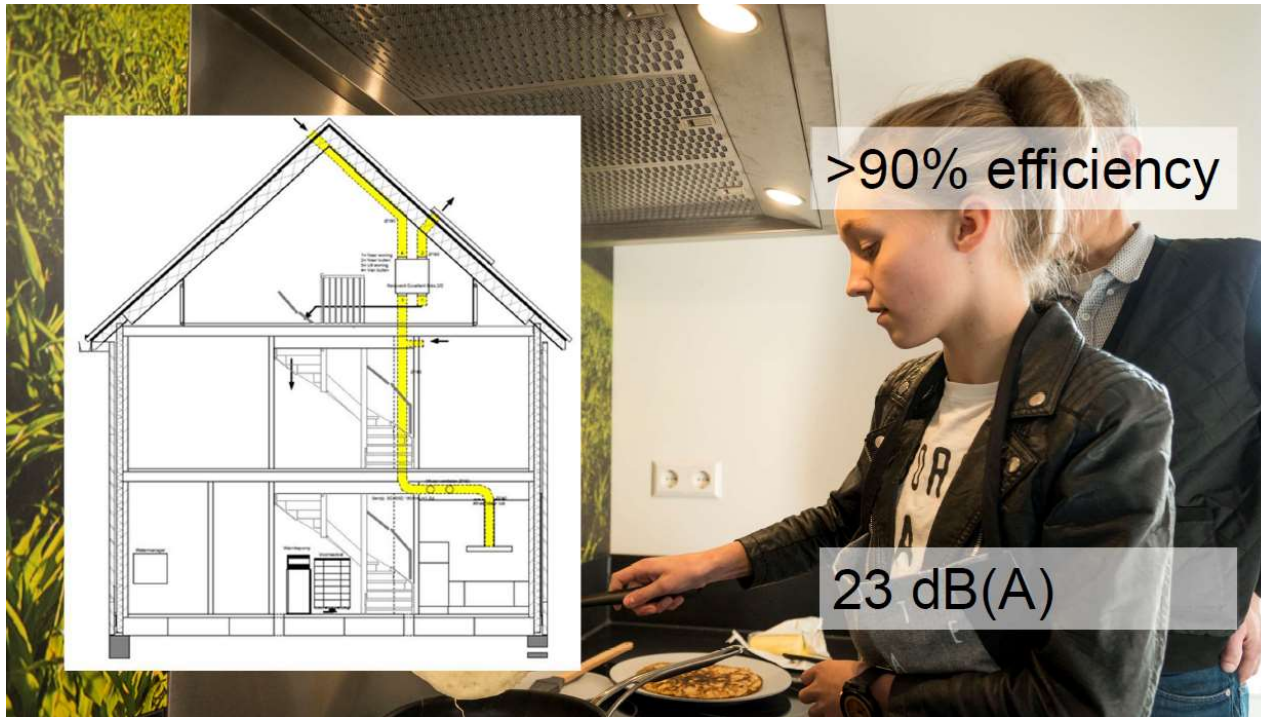

300 m³/h

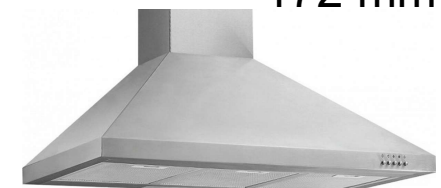
NEROZERO WONING HEERHUGOWAARD

VENTILATIE SYSTEEM INCLUSIEF KOOKAFZUIGING

172 mm

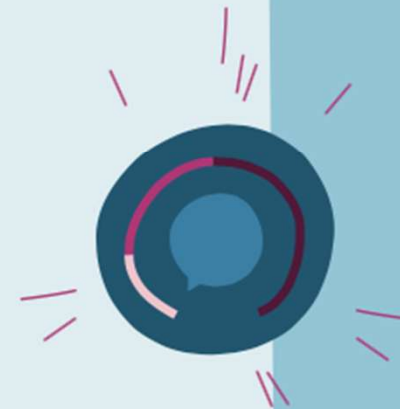

donderdag 3 september 2020

Onderzoek naar luchtkwaliteit

In 749 huishoudens wordt gedurende 9 maanden met een sensor de luchtkwaliteit gemeten. We kijken naar:

- Luchtvochtigheid
- CO₂
- Temperatuur
- Fijnstof

Daarnaast krijgen de deelnemers vragenlijsten voorgelegd om te kijken wat zij doen met de informatie over de lucht in hun huis.

LONG FONDS
Voorheen
Astma Fonds

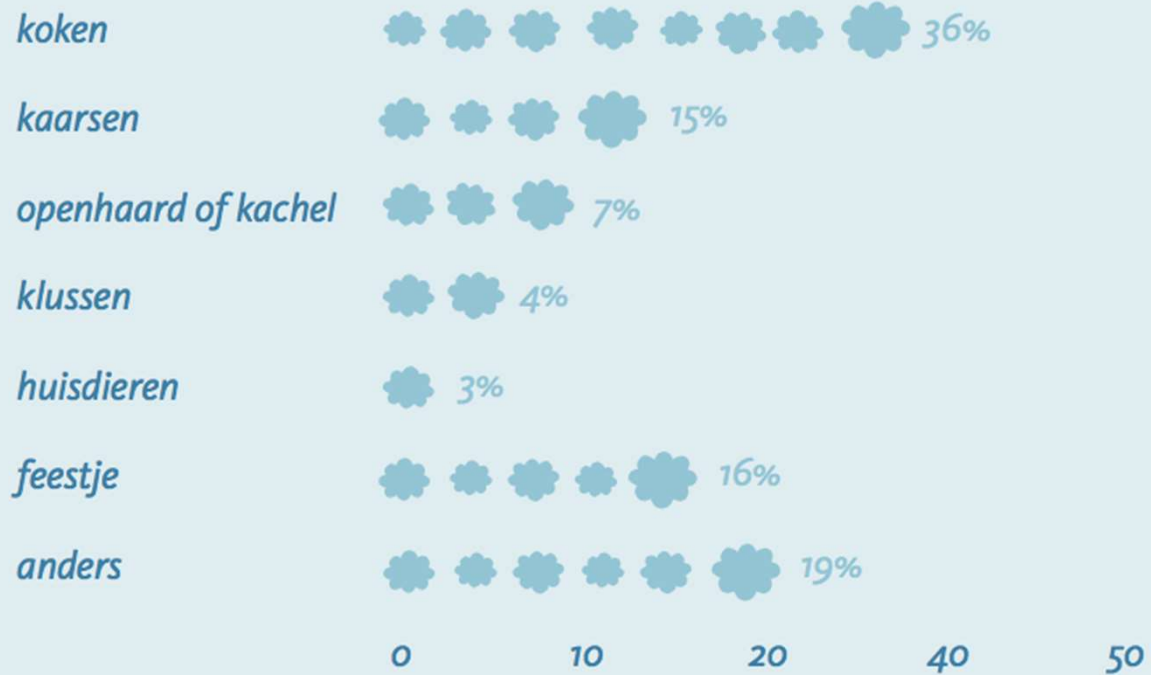
Strijd mee
voor gezonde lucht
en gezonde longen

tion

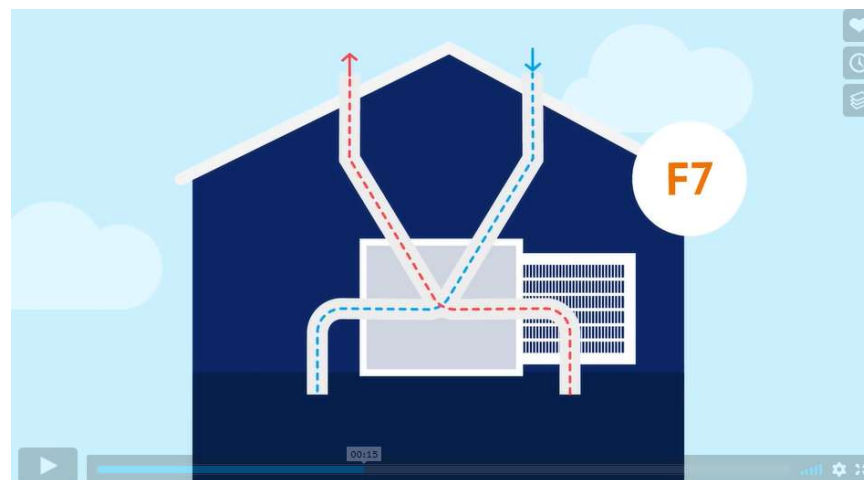
Stijd mee voor gezonde lucht en gezonde longen

Oorzaak rood uitslaan sensor

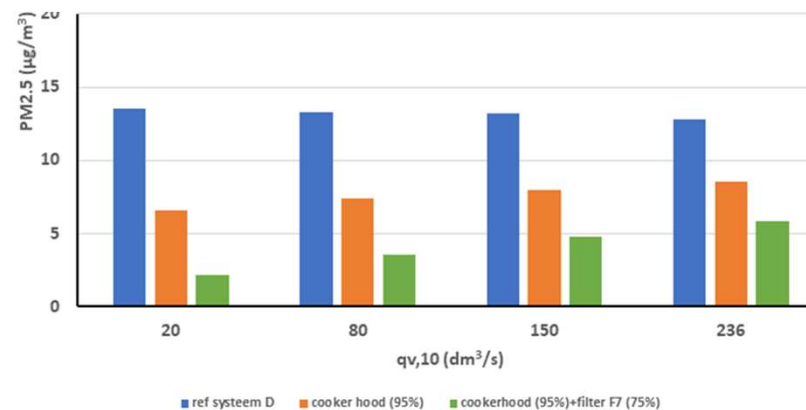
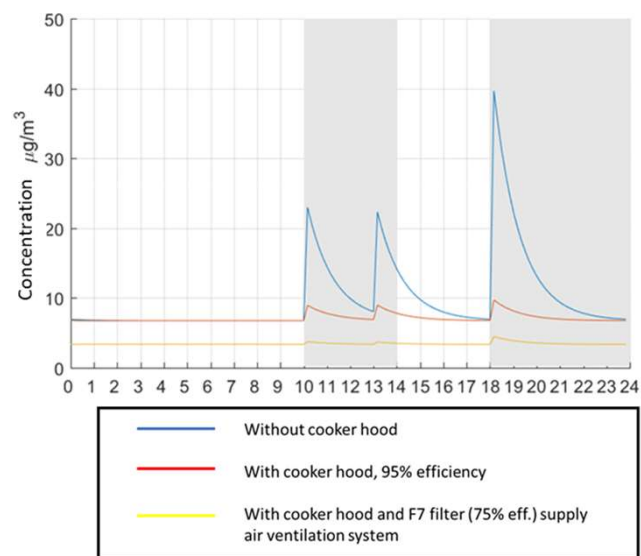

50% VAN HET FIJNSTOF IN DE WONING UIT DE BUITENLUCHT AFKOMSTIG

Wat kan filtering bijdragen:
<https://vimeo.com/373369418>

82% PM2.5 REDUCTIE IN DE WONING

50% REDUCTIE VAN TOTALE BLOOTSTELLING

Woning $q_{v,10} = 80 \text{ dm}^3/\text{s}$, Systeem D, buitenconcentratie $11,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$, geen kookafzuiging

	concentratie [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]		# uur per dag		blootstelling [$\mu\text{g} \text{ uur}/\text{m}^3$]	Bijdrage aan blootstelling
	werkdag	weekend	werkdag	weekend		
Woonkamer/keuken	14,5	11,8	5	10	599	44%
Slaapkamer	6,7	6,7	9	9	422	31%
Buiten	11,5	11,5	2	5	230	17%
Werk	3		8		120	9%
Totaal			24	24	1371	100%
Weekgemiddelde					8,2	

Woning $q_{v,10} = 80 \text{ dm}^3/\text{s}$, Systeem D, buitenconcentratie $11,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$, wel kookafzuiging en filtering

	concentratie [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]		# uur per dag		blootstelling [$\mu\text{g} \text{ uur}/\text{m}^3$]	Bijdrage aan blootstelling
	werkdag	weekend	werkdag	weekend		
Woonkamer/keuken	3,6	3,5	5	10	159	22%
Slaapkamer	3,3	3,3	9	9	208	29%
Buiten	11,5	11,5	2	5	230	32%
Werk	3		8		120	17%
Totaal			24	24	717	100%
Weekgemiddelde					4,3	

WAT KUN JE ZELF DOEN?

Contaminant	Type	Maatregel	Effect	complexiteit	Literatuur ref.
PM _{2.5} door roken	Bron	Stoppen met binnen roken	100%	Laag	
NO ₂ koken op gas	Bron	Inductief koken	100%	Middel	
PM _{2.5}	Bron	Elektrische <u>waxine</u> lichtjes en kaarsen	100%	Laag	
PM _{2.5} , roet	Bron	Geen openhaard of kachel meer stoken	100%	Laag	
<u>Ftalaten</u>	Bron	PVC vloerbedekking uit slaapkamer verwijderen	?	Middel	<u>Shu</u> 2014
PM _{2.5} bij bakken en braden	Bronafz.	Afzuigkap met 95 dm ³ /s en koken op voorste pitten	75%	Middel	<u>Singer</u> 2012
		Goede afzuigkap 83 dm ³ /s bij bereiden 4 typische NL maaltijden	> 93%	Middel	<u>O'Leary</u> 2019
		Afzuigkap 83 dm ³ /s die voorste pitten niet bereikt (<u>slechte afz kap</u>)	70%	Middel	<u>VentKook</u> , 2018
		Goede <u>motorloze</u> afzuigkap op afzuigventiel met 75 m ³ /uur	50%	Laag	
		Slechte <u>motorloze</u> afzuigkap op afzuigventiel met 75 m ³ /uur	25%	Laag	
NO ₂ koken op gas	Bronafz.	Afzuigkap met afvoer naar buiten installeren en gebruiken	67%	Middel	<u>Logue</u> 2014
PM _{2.5} bij bakken	<u>Comp+filter</u>	Recirculatie afzuigkap	< 30%	Laag	<u>Jacobs</u> , 2017b
PM _{2.5}	<u>Comp+filter</u>	HEPA filters in ademzone van astmatici	99%	Laag	<u>Fisk</u> 2013
PM _{2.5}	Filtering	Verbeteren filterkwaliteit in US woning ventilatiesysteem	> 10*	Laag	<u>Fisk</u> 2017
		Plaatsen stand <u>alone</u> HEPA filters	> 10*	Laag	
PM _{2.5}	Filtering	Verhogen filterkwaliteit ventilatietoevoer (reductie% t.o.v. buiten)	> 97%	Laag	<u>Singer</u> 2016
PM _{2.5}	Filtering	Plaatsen decentrale filterunits in 8 interventie studies	40 – 60%	Laag	<u>Day</u> 2018
PM _{2.5}	Filtering	Ionisatie recirculatie filter op basis van ozon productie	negatief	Laag	<u>Waring</u> 2008
PM _{2.5}	Filtering	HEPA filter op stofzuiger	99%	Laag	<u>Lioy</u> 1999
CO ₂	Ventilatie	Verbeteren luchtkwaliteit in slaapkamer door beter rooster gebruik		Laag	
		Idem door plaatsen zelfregelende roosters		Middel	
		Idem door installatie van mechanische toe- of afvoer		Hoog	

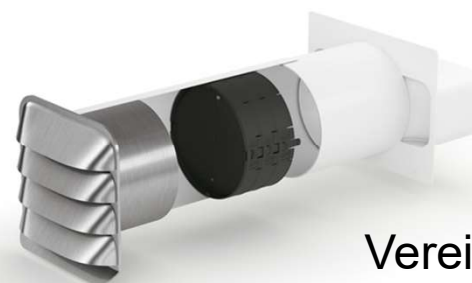
* *Kosteneffectiviteit filtering*

AFZUIGKAP IN HUURWONING

Oplossingen voor de afvoer:

1. Loze leiding naar de gevel: minimaal rond 150 mm (let op uitmonding wbt overlast bij burens)
2. Loze leiding naar de nok, minimaal rond 150 mm en minimaal # bochten (drukval < 50 Pa bij 300 m³/uur)
3. Motorloze afzuigkap aansluiten op ventilatiesysteem

Recirculatie wordt afgeraden vanwege PM_{2.5}, vocht, warmte, onderhoudskosten en veelal toch onvoldoende geur afvangst. Recirculatie kan wel bestaande situaties verbeteren.

Vereiste openingsdruk > 65 Pa

<https://www.naber.de/nl-e-jal-colr-flow-150-muurdoorvoerunit-incl-thermobox-s13043/>

WAT DOEN WE MET DE TOEVOER?

- › Advies om de onderdruk niet verder dan 10 Pa te laten oplopen
- › Open keukenraam zorgt voor tocht of kan de kookdampen onder afzuigkap wegblazen
- › Toevoervoorzieningen en/of overstroomvoorziening met capaciteit van 300 m³/uur
- › Of toch via het ventilatiesysteem balanceren (NeroZero concept)?

RENODOUCHE

Pilot met superzuinige Renodouches gestart!

23 juli 2020

De afgelopen weken hebben we bij twee woningen in ons complex Dijkwater in Zoetermeer een zogenaamde 'Reno douchecabine met Reno douche' geplaatst. Met deze douches wordt maar liefst 75 tot 80% van de warmte uit het douchewater teruggewonnen! Hierdoor besparen huurders niet alleen veel energie en geld, maar wordt ook de resterende warmte gasloos geleverd door een kleine ingebouwde elektrische boiler.

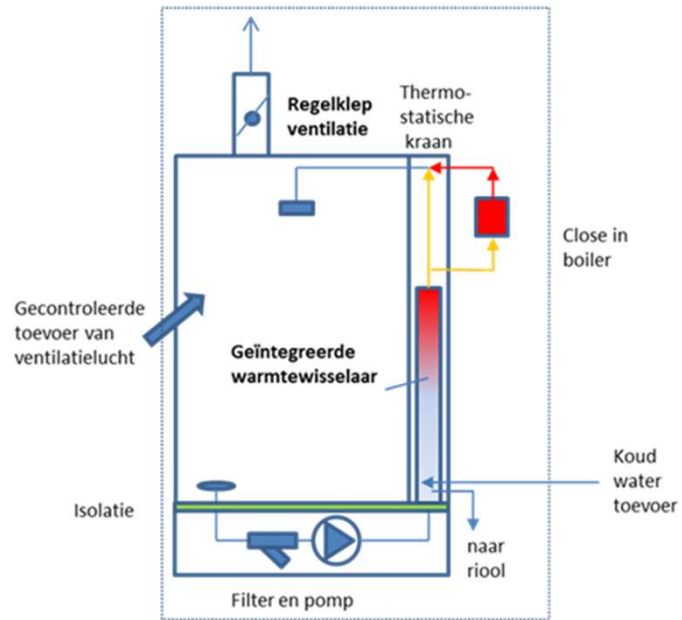
Ook is de douche bijzonder comfortabel omdat er, door de ingebouwde elektrische boiler met verwarmingselement, direct en onbeperkt warm water wordt geleverd. Tenslotte wordt via de Reno douchecabine vochtige lucht beter afgevoerd en minder verspreid, waardoor de kans op schimmel wordt verkleind en de badkamer spiegel minder snel beslaat.

Doorontwikkeling via onderzoeksproject

De Renodouche is een nieuw product dat nog niet op de markt verkrijgbaar is. In een onderzoeksproject - een samenwerking tussen BeterBad, Hametech, TNO, Vestia, GroenWest en Vidomes - ontwikkelen we de douche verder tot een definitieve versie voor grootschaligere productie. Dankzij een subsidie van Topconsortia voor Kennis en Innovatie werken we binnen dit project samen aan de ontwikkeling van badkamer renovatiepakketten om huurwoningen, wat betreft warmtapwater, aardgasloos(-ready) te maken. In totaal worden 6 doucherenovaties in de woningen van de drie woningcoöperaties uitgevoerd.

WERKINGSPRINCIPE

8 minuten douche: $\eta_{HR} = 81.7\%$

TIPS VOOR EEN GOEDE LUCHTKWALITEIT IN EEN ENERGIEZUINIGE WONING

- › Elektrisch koken is gezonder dan koken op gas, bij voorkeur inductief omdat dat ook energiezuinig is
- › Goede kookafzuiging met voldoende toevoer
- › In elk vertrek mechanische toe- of afvoer
- › F7 filterkwaliteit bij balansventilatie met WTW
- › Pas effectieve douche warmteterugwinning toe

A nighttime photograph of a city street. On the left is a multi-story brick building with many lit windows. On the right is a modern building with a curved facade and lit windows. In the foreground, a metal railing runs across the frame. The background shows a street with light trails from cars and streetlights. The overall scene is illuminated by city lights, creating a vibrant urban atmosphere.

› **BEDANKT VOOR UW AANDACHT!**

Voor meer inspiratie:
TNO.NL/TNO-INSIGHTS

TNO innovation
for life

WELKE LUCHTREINIGERS AANRADEN?

HOME / LUCHTREINIGERS / WINIX

WINIX P150 Luchtreiniger

★★★★★ (41 reviews) [accessoires](#)

€219,00 **€179,00**

De WINIX P150 HEPA luchtreiniger heeft zowel een AHAM als ECARF certificatie ontvangen. De luchtreiniger combineert drie geavanceerde luchtreinigingstechnologieën in combinatie met sensoren die zijn ontworpen voor het verwijderen van allergenen, fijnstof, pollen, rooklucht, schimmels, huisstofmijt en nare geuren in uw huis. De Winix P150 is geschikt voor ruimtes tot 34 m².

IN WINKELMAND

GRATIS EXTRA FILTERSET t.w.v. €39,95

specificaties

1. Koolstof filter
2. HEPA filter
3. **Plasmawave ionisatie ?**

“the pollutant removal benefits of ozone-generating air cleaners may be outweighed by the generation of indoor pollution”
 (Waring et al., Atmospheric environment, 2008)

Top 3 VAN FIJNSTOF IN HUIS

- 1 **Roken**
(nog steeds de grootste bron in veel gezinnen)
- 2 **Koken**
(vooral zonder goede afzuiging)
- 3 **Stoken**
(open haard, kaarsen)

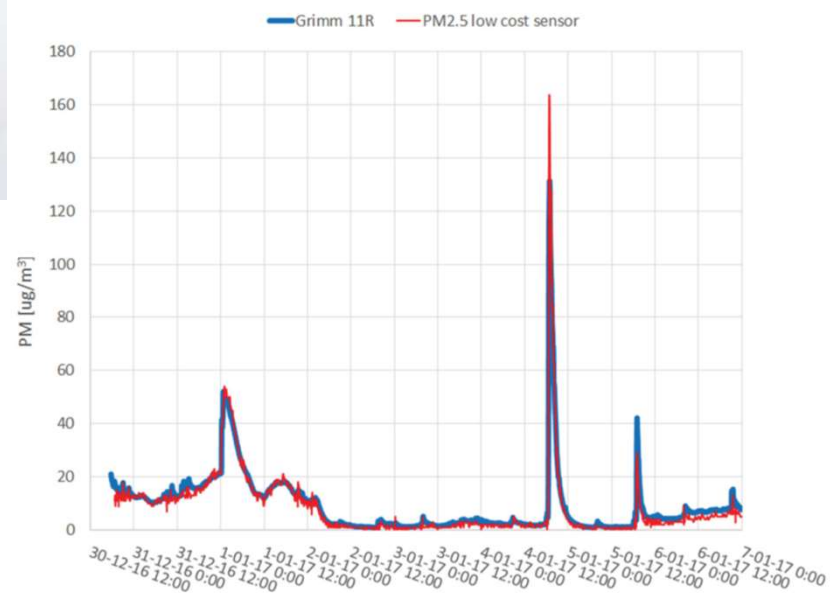
Helpt een luchtreiniger?

Er zijn apparaten te koop die de lucht zouden zuiveren. Grofweg zijn er de ioniserende luchtreinigers en apparaten met een deeltjesfilter. Ioniserende luchtreinigers produceren geladen deeltjes (ionenstroom) in de lucht die (fijn)stofdeeltjes overal doen neerslaan. Jacobs: "Ik raad ze niet aan. Die geladen deeltjes slaan ook sneller neer in je longen en dan kunnen ze er niet meer uit. Daarnaast ontstaat er bij die apparaten vaak ozon wat juist niet goed is voor de luchtkwaliteit." Apparaten die de lucht langs een deeltjesfilter sturen, werken wél om de lucht schoner te maken. Jacobs: "Die kun je rustig in de huiskamer zetten."

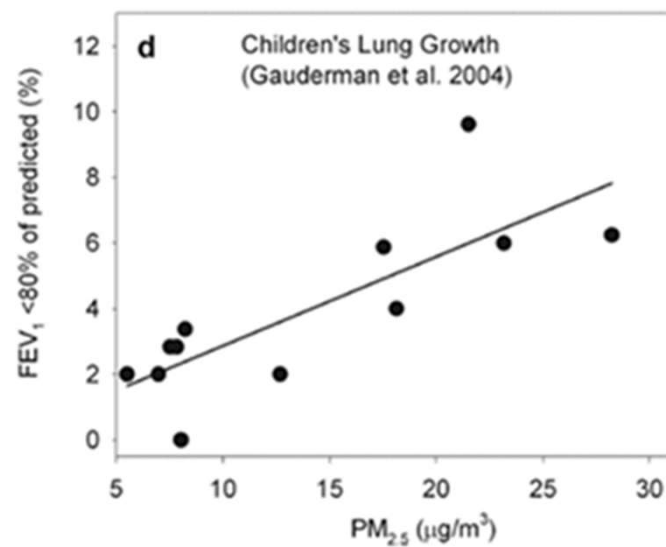
23-83 LIBELL

GOEDKOPE PM2.5 SENSOREN STEEDS BETROUWBAARDER

- › T, CO₂, RV, PM_{2,5}
- › Automatische regeling
- › User feedback

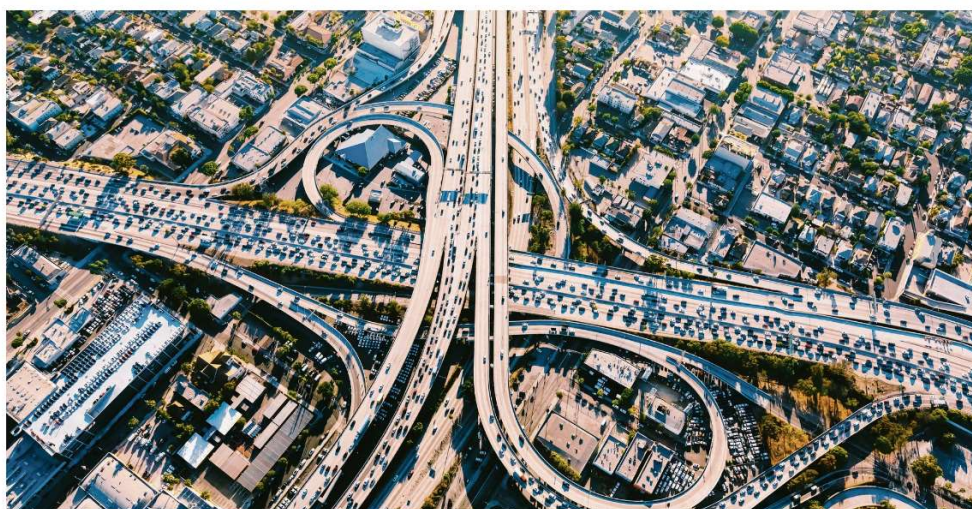
KORTE TERMIJN: GEREDUCEERDE LONGCAPACITEIT BIJ KINDEREN

Fijnstof is al dodelijk na een dag

Niet alleen sterfte op lange termijn, maar ook sterfte de volgende dag: dat is een nieuw ontdekt effect van fijnstof. En er is geen veilige marge.

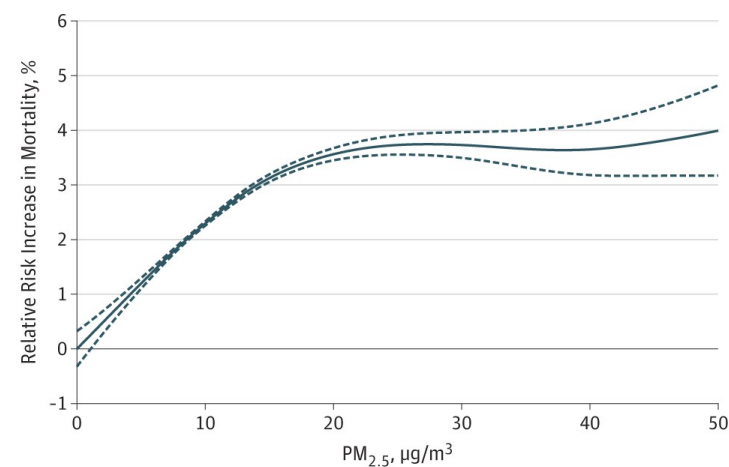
Wim Köhler 26 december 2017

Verkeersknooppunt midden in Los Angeles

<https://www.nrc.nl/nieuws/2017/12/26/fijnstof-is-al-dodelijk-na-een-dag-a1586194>

A Exposure-response curve for PM_{2.5}

Bron: Qian et al., Association of short-term exposure to air pollution with mortality in older adults, Journal of American Medical Association, 2017

VRAAGSTURING OP DE AFVOER

	Standaard ventielen [m ³ /uur]	zelfsluitende ventielen [m ³ /uur]
keuken	130	235
badkamer	78	11
toilet	42	9
<i>Totaal</i>	<i>250</i>	<i>255</i>

300 m³/h in keuken bij toepassing van 400 m³/uur box

<https://www.easyflo.nl/webshop/kooklucht/>

Mengen over binnendeuren ook goed toepasbaar bij renovatie

